EB Akademi

Genel Kültür Coğrafya

Hap Bilgiler · EKYS 2027

www.evrakburada.com/genel-kultur-cografya-konu-anlatimi

evrakburada.com

1 Türkiye'nin Coğrafi Konumu

> Coğrafya soruları çoğunlukla **sebep–sonuç** kurar: "Şu özellik hangi konumun sonucudur?", "Şu yer şekli hangi kuvvetle oluşmuştur?", "Şu ürün en çok nerede yetişir?" Ezberi bu üç soru kalıbına göre düzenleyin.

2 Yer Şekillerinin Oluşumu: İç Kuvvetler ve Dağlar

Dağ türü	Oluşum	Türkiye'deki örnekler
Kıvrımlı	Esnek tortul tabakaların yan basınçla kıvrılması (Alp orojenezi)	**Kuzey Anadolu Dağları** ve **Toroslar** — kıyıya paralel uzanır
Kırıklı	Sert tabakaların kırılması: yükselen blok **horst**, çöken blok **graben**	Ege'de **Kaz Dağı, Bozdağlar, Aydın Dağları, Madran, Menteşe**; Marmara'da **Uludağ**
Volkanik	Magmanın yeryüzüne çıkıp soğuması	Doğu: **Ağrı, Süphan, Nemrut, Tendürek** · İç Anadolu: **Erciyes, Hasandağı, Melendiz, Karadağ, Karacadağ** · Güneydoğu: **Karacadağ** · Ege: **Kula** volkanları

3 Ovalar ve Platolar

Bölge	Delta ovası	Akarsu
Karadeniz	**Bafra** · **Çarşamba**	Kızılırmak · Yeşilırmak
Akdeniz	**Çukurova** · **Silifke**	Seyhan-Ceyhan · Göksu
Ege	**Söke (B. Menderes)** · **Menemen (Gediz)** · Bakırçay · K. Menderes	Batı Anadolu akarsuları — **en çok delta Ege'de**

4 Dış Kuvvetlerin Oluşturduğu Yer Şekilleri

Kuvvet	Aşındırma şekilleri	Biriktirme şekilleri
Akarsu	Vadiler (çentik, **kanyon**, geniş tabanlı, boğaz), **dev kazanı**, **kırgıbayır**, **peribacası**, peneplen	Delta, **birikinti konisi/yelpazesi**, dağ eteği ovası, dağ içi ovası, taban seviyesi ovası, ırmak adası, **taraça (seki)**
Rüzgâr	**Mantarkaya**, şahit tepe	**Kumul**, **barkan** (hilal biçimli kumul)
Buzul	**Sirk**, buzul (U) vadisi, hörgüç kaya	**Moren**
Karstik (kalker erimesi)	**Lapya, dolin, uvala, polye**, **obruk**, mağara	**Traverten**, sarkıt, dikit, sütun
Dalga	**Falez** (yalıyar), kıyı platformu	**Kıyı oku, kıyı kordonu**, **tombolo**, **lagün**

evrakburada.com

5 Kıyı Tipleri

Kıyı tipi	Oluşum	Türkiye'de
Boyuna	Dağlar kıyıya **paralel**; girinti-çıkıntı az, kıyı derin, kıyı–iç kesim iklim farkı belirgin	**Karadeniz ve Akdeniz**
Enine	Dağlar kıyıya **dik**; koy-körfez çok, kıyı uzun, denizel etki içeri sokulur	**Ege** (en uzun kıyılı il: **Muğla**)
Ria	Akarsu vadilerinin deniz altında kalması	İstanbul ve Çanakkale boğazları, **Haliç**, GB Ege (Muğla)
Dalmaçya	Kıyıya paralel dağlar arasındaki çukurlara deniz dolması; kıyıya paralel adalar	**Kaş (Antalya)** çevresi
Limanlı	Alçak kıyılarda geniş vadilerin sular altında kalması	Büyükçekmece, Küçükçekmece
Fiyort, skyer	Buzul aşındırması (yüksek enlem)	**Görülmez** — matematik konum
Haliç (estuar), watt	Gel-git olayı	**Görülmez** — özel konum (gel-git yok)
Mercan	Sıcak sularda mercan birikimi	**Görülmez** — ılıman kuşak

6 Doğal Afetler

Ezber: 19 boylam = **76 dk** · en yüksek nokta **Ağrı 5.137 m** · kıvrımlı = **K. Anadolu Dağları + Toroslar** · kırıklı = **Ege horst-graben** · peribacası = **Kapadokya** · traverten = **Pamukkale** · obruk-mantarkaya = **Karapınar** · dalmaçya = **Kaş** · heyelan = **Karadeniz, ilkbahar** · çığ = **Doğu Anadolu**.

7 Türkiye'nin İklimi: Sıcaklık, Rüzgâr, Yağış

Rüzgâr	Yön	Özellik	Rüzgâr	Yön	Özellik
Yıldız	Kuzey	Soğuk	**Kıble**	Güney	Sıcak
Poyraz	Kuzeydoğu	Soğuk, kışın kar	**Lodos**	Güneybatı	Ilık; Marmara'da fırtına, kar erimesi
Karayel	Kuzeybatı	Soğuk, kışın kar	**Keşişleme**	Güneydoğu	Ilık-kuru
Samyeli	Güneydoğu	Çok sıcak-kuru (Güneydoğu Anadolu)	**Etezyen**	Kuzey (yaz)	Ege'de serinletici

Yağış tipi	Oluşum	Türkiye'de
Orografik (yamaç)	Nemli havanın dağ yamacı boyunca yükselip soğuması	**Karadeniz** (kuzeye bakan yamaçlar) ve Toroslar'ın güney yamaçları
Konveksiyonel (yükselim)	Isınan havanın yükselmesi; öğleden sonra sağanak	**İç Anadolu**, ilkbahar ve yaz başı ("kırkikindi")
Cephesel (frontal)	Sıcak ve soğuk hava kütlelerinin karşılaşması	Kışın **Akdeniz, Ege, Marmara** (ve tüm yurt)

evrakburada.com

8 İklim Tipleri ve Doğal Bitki Örtüsü

İklim	Görüldüğü yer	Özellik	Bitki örtüsü
Akdeniz	Akdeniz, Ege, Güney Marmara kıyıları	Yaz **sıcak ve kurak**, kış **ılık ve yağışlı**; en çok yağış kışın	**Maki** (tahrip edilince garig); yukarıda kızılçam, karaçam, sedir
Karadeniz	Karadeniz kıyıları	**Her mevsim yağışlı**; en çok yağış **sonbaharda**; yaz serin, kış ılık	**Orman**: alçakta geniş yapraklı (kayın, gürgen, kestane, ıhlamur), yükseklerde iğne yapraklı (ladin, göknar, sarıçam)
Karasal (İç Anadolu)	İç Anadolu	Yaz sıcak-kurak, kış soğuk-kar yağışlı; en çok yağış **ilkbaharda**	**Bozkır (step)**
Karasal (Doğu Anadolu)	Doğu Anadolu	Kış **çok soğuk ve uzun**, kar örtüsü uzun süreli; yaz kısa ve serin	Yaz başında yeşeren **çayır** (dağ çayırları) + bozkır
Karasal (Güneydoğu)	Güneydoğu Anadolu	Yaz **çok sıcak ve kurak**, kış ılık-yağışlı	Bozkır
Marmara (geçiş)	Marmara'nın büyük kısmı	Akdeniz, Karadeniz ve karasal iklim arasında geçiş	Karışık: maki, orman, bozkır (Trakya'nın iç kısmı)

9 Akarsular ve Havzalar

Döküldüğü yer	Başlıca akarsular
Karadeniz	**Kızılırmak** (sınırlarımız içinde doğup denize dökülen en uzun akarsu), Yeşilırmak, Sakarya, **Çoruh**, Filyos, Bartın
Marmara	Susurluk (Simav), Biga, Gönen, Kocasu
Ege	**Meriç** (Yunanistan sınırı), Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes, **Büyük Menderes**
Akdeniz	Dalaman, Eşen, Aksu, Köprüçay, **Manavgat**, Göksu, **Seyhan**, **Ceyhan**, **Asi** (Suriye'den gelir)
Basra Körfezi	**Fırat ve Dicle** — sınır aşan sular; GAP
Hazar Denizi	**Aras** ve **Kura**

10 Göller, Barajlar ve Yer Altı Suları

Göl türü	Oluşum	Örnekler
Tektonik	Yer kabuğundaki çöküntülerin dolması	**Tuz**, Burdur, Acıgöl (Denizli), Eğirdir, Beyşehir, Sapanca, İznik, Ulubat, Manyas, Hazar (Elazığ)
Volkanik set	Lavların vadiyi kapatması	**Van** (en büyük gölümüz, **sodalı**), Erçek, Nazik, Çıldır, Haçlı
Krater / maar	Volkan ağzının dolması	**Nemrut** krater gölü, **Meke** (Konya), Acıgöl (Nevşehir)
Heyelan set	Heyelan kütlesinin vadiyi kapatması	**Tortum**, Sera, Abant, Yedigöller, Zinav
Alüvyal set	Akarsu alüvyonlarının vadi/körfez önünü kapatması	**Bafa (Çamiçi)**, Marmara Gölü, Mogan, Eymir
Kıyı set (lagün)	Kıyı kordonuyla denizden ayrılma	Küçükçekmece, Büyükçekmece, Terkos, Akyatan, Köyceğiz
Karstik	Kalkerin erimesi (dolin, polye)	**Salda**, Suğla, Elmalı, Kestel, Avlan, Kızılören
Buzul (sirk)	Buzul aşındırmasıyla oluşan çanaklar	Kaçkar, Cilo, Ağrı, Süphan, Erciyes, Aladağlar, Uludağ

Ezber: en çok yağış **Rize**, en az **Tuz Gölü çevresi** · Karadeniz'de en çok yağış **sonbahar** · maki = **Akdeniz**, bozkır = **İç Anadolu** · en uzun akarsu **Kızılırmak** · Basra'ya **Fırat-Dicle**, Hazar'a **Aras-Kura** · en büyük göl **Van (volkanik set, sodalı)** · Tortum = **heyelan set** · Salda = **karstik** · en büyük baraj **Atatürk**.

evrakburada.com

11 Nüfus: Sayımlar, Dağılış ve Yoğunluk

> **ADNKS 2025 (TÜİK, Şubat 2026):** Türkiye nüfusu **86.092.168** · yıllık artış hızı **binde 5** · en kalabalık il **İstanbul (15.754.053)** · en az nüfuslu il **Bayburt** · ortanca yaş **34,9** (nüfus yaşlanıyor). Sayılar her şubat güncellenir; sınavda "eğilim" sorulur: **artış hızı düşüyor, ortanca yaş yükseliyor, kentleşme artıyor**.

Tür	Hesap	Ne gösterir?
Aritmetik	Toplam nüfus ÷ yüzölçümü	km²'ye düşen kişi; en yüksek **İstanbul**, en düşük **Tunceli**
Tarımsal	Tarımla geçinen nüfus ÷ tarım alanı	Tarım topraklarının üzerindeki **baskıyı**; yüksekse tarım alanları yetersiz (Doğu Karadeniz)
Fizyolojik	Toplam nüfus ÷ tarım alanı	Tarım alanı başına düşen **toplam nüfus**; kentleşmiş illerde çok yüksek

12 Nüfusun Yapısı ve Göçler

13 Yerleşme

Köy altı yerleşme	Özellik	Yaygın olduğu yer
Yayla	Yazın hayvancılık için çıkılan yüksek yerleşme	Karadeniz, Toroslar
Mezra	Tarım için mevsimlik; zamanla köye dönüşebilir	Doğu ve Güneydoğu Anadolu
Kom	Hayvancılığa dayalı birkaç evlik yerleşme	Doğu Anadolu, Doğu Karadeniz
Dam	Tarım alanına yakın küçük yapı	İç Anadolu (Konya çevresi)
Ağıl	Hayvanların barındığı yer	Akdeniz, Ege, İç Anadolu
Oba	Göçebelerin çadırları (Yörükler)	Toroslar
Çiftlik	Geniş arazide tarım ve hayvancılık işletmesi	Çukurova, Trakya, Ege

14 Tarım ve Hayvancılık

Ürün	Başlıca yer	Ürün	Başlıca yer
Buğday	İç Anadolu (Konya), GD Anadolu, Trakya	**Çay**	**Doğu Karadeniz** (Rize) — yalnız burada
Mısır	Karadeniz, Akdeniz (Adana)	**Fındık**	**Ordu, Giresun**, Samsun, Sakarya — dünyada 1.
Çeltik	Edirne (Meriç), Samsun, Çorum, Balıkesir	**Zeytin**	Ege, Güney Marmara, Akdeniz, Kilis-Hatay
Pamuk	**Şanlıurfa (GAP)**, Aydın, Adana, Hatay	**Ayçiçeği**	**Trakya** (Tekirdağ, Edirne)
Şeker pancarı	İç Anadolu (Konya), Orta Karadeniz	**İncir**	**Aydın** (B. Menderes) — dünyada 1.
Tütün	Ege, Karadeniz (Samsun), Doğu-GD (Adıyaman, Muş, Bitlis)	**Kuru üzüm**	**Manisa** (çekirdeksiz)
Haşhaş	Afyonkarahisar (izinli, devlet denetimli)	**Kayısı**	**Malatya** — kuru kayısıda dünyada 1.
Kırmızı mercimek	GD Anadolu (Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin)	**Antep fıstığı**	Gaziantep, Şanlıurfa, Siirt
Soya, yer fıstığı	Adana, Osmaniye	**Turunçgil, muz**	Akdeniz kıyıları; muz Anamur-Alanya

evrakburada.com

15 Madenler ve Enerji Kaynakları

Maden	Çıkarıldığı yer	Maden	Çıkarıldığı yer
Demir	Sivas (Divriği), Malatya (Hekimhan)	**Bor**	**Eskişehir (Kırka), Balıkesir (Bigadiç), Kütahya (Emet), Bursa** — dünya rezervinin en büyük kısmı Türkiye'de
Bakır	Artvin (Murgul), Kastamonu (Küre), Elazığ (Maden), Rize (Çayeli)	**Krom**	Elazığ (Guleman), Muğla (Fethiye), Bursa (Orhaneli), Eskişehir
Boksit	**Konya (Seydişehir)** → alüminyum	**Kurşun-çinko**	Kayseri, Balıkesir (Balya), Elazığ (Keban)
Lületaşı	Eskişehir	**Oltutaşı**	Erzurum (Oltu)
Kükürt	Isparta (Keçiborlu)	**Mermer**	Afyon, Marmara Adası, Muğla, Elazığ
Tuz	Tuz Gölü, İzmir (Çamaltı – deniz tuzu), Çankırı ve Kars (kaya tuzu)	**Toryum**	Eskişehir (Beylikova)

16 Sanayi ve Ulaşım

Sanayi kolu	Önemli merkezler / bilgi
Demir-çelik	**Karabük** (ilk, 1939 — kömüre yakın) · Ereğli (Erdemir) · İskenderun (İsdemir)
Şeker	İlk fabrikalar **1926 Alpullu (Kırklareli) ve Uşak**; pancar bölgelerinde (hammaddeye yakın)
Çay	Rize ve çevresi (yaş çay çabuk bozulduğu için üretim yerinde)
Alüminyum	Konya – Seydişehir (boksit)
Otomotiv	Bursa, Kocaeli, Sakarya — ihracatın en büyük kalemi
Petrokimya	İzmir – Aliağa, Kocaeli
Kâğıt	İzmit (SEKA, ilk), orman alanlarına yakın yerler

17 Ticaret ve Turizm

Türkiye'deki UNESCO Dünya Mirası alanlarından örnekler

İstanbul'un Tarihî Alanları · Göreme ve Kapadokya · Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası · Hattuşa · Nemrut Dağı · Hierapolis-Pamukkale · Ksanthos-Letoon · Safranbolu · Truva · Selimiye Camii ve Külliyesi · Çatalhöyük · Bursa ve Cumalıkızık · Bergama · Efes · Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri · Ani · Afrodisias · **Göbeklitepe** · Arslantepe · Gordion

Ezber: nüfus 2025 **86.092.168** · ADNKS **2007** · ilk sayım **1927** · Almanya işgücü anlaşması **1961** · çay **Rize** · fındık **Ordu-Giresun** · pamuk **Şanlıurfa** · incir **Aydın** · kayısı **Malatya** · bor **Eskişehir-Balıkesir-Kütahya** · boksit **Seydişehir** · taşkömürü **Zonguldak** · linyit **Afşin-Elbistan** · petrol **Batman, Gabar** · ilk demir-çelik **Karabük** · ilk şeker **Alpullu-Uşak 1926** · ilk demiryolu **İzmir-Aydın**.

evrakburada.com

★ Genel Kültür · Coğrafya — Sınavda En Vurucu Noktalar

Son tekrar listesi

1. **Konum:** 36°–42° K, 26°–45° D · 19 boylam = **76 dk** · tek saat **UTC+3** · uç noktalar İnceburun, Beysun, Dilucu, Avlaka.
2. **Matematik konum sonuçları:** dört mevsim, güneş tepe noktasında olmaz, güney yamaçlar sıcak. **Özel konum:** yükseltinin doğuya artması, boğazlar, gel-git yok.
3. **En yüksek nokta** Ağrı (5.137 m) · ortalama yükselti ~1.130 m · 8 kara komşusu; en uzun sınır Suriye, en kısa Nahçıvan.
4. **Dağlar:** kıvrımlı = K. Anadolu Dağları + Toroslar (kıyıya paralel) · kırıklı = Ege horst-graben (kıyıya dik) · volkanik = Ağrı, Süphan, Nemrut, Tendürek, Erciyes, Hasandağı, Karacadağ, Kula.
5. **Delta:** Bafra, Çarşamba, Çukurova, Silifke, Ege ovaları (en çok Ege) · **karstik ova**: Elmalı, Acıpayam · **volkanik ova**: Muş.
6. **Platolar:** Erzurum-Kars = lav · Taşeli-Teke = karstik · Çatalca-Kocaeli = peneplen · Haymana, Cihanbeyli, Obruk, Bozok = İç Anadolu.
7. **Dış kuvvetler:** peribacası Kapadokya (akarsu) · mantarkaya-kumul Karapınar (rüzgâr) · traverten Pamukkale · obruk Karapınar · lagün Küçükçekmece-Akyatan · sirk gölü en çok Doğu Anadolu.
8. **Kıyılar:** boyuna Karadeniz-Akdeniz · enine Ege · ria Haliç-boğazlar · dalmaçya Kaş · fiyort/skyer yok (enlem) · haliç-watt yok (gel-git yok).
9. **Afetler:** KAF, BAF, DAF · heyelan Karadeniz-ilkbahar · çığ Doğu Anadolu · erozyon: eğim + bitki örtüsü tahribi + yanlış sürüm.
10. **Yağış:** en çok Rize, en az Tuz Gölü çevresi · orografik Karadeniz · konveksiyonel İç Anadolu ilkbahar · cephe kış.
11. **İklim-bitki:** Akdeniz = maki · Karadeniz = orman, her mevsim yağış, en çok sonbahar · İç Anadolu = bozkır, ilkbahar yağışı · Doğu = uzun-soğuk kış, çayır.
12. **Rüzgârlar:** poyraz KD · karayel KB · lodos GB · samyeli GD sıcak-kuru · fön Doğu Karadeniz · meltem günlük.
13. **Akarsular:** düzensiz rejim, ulaşıma elverişsiz, HES potansiyeli yüksek · en uzun Kızılırmak · Basra: Fırat-Dicle · Hazar: Aras-Kura · kapalı havza: Konya, Van, Göller Yöresi.
14. **Göller:** Van volkanik set-sodalı-en büyük · Tuz, Burdur, Sapanca, İznik tektonik · Tortum, Abant heyelan set · Bafa, Mogan, Eymir alüvyal set · Salda karstik · Nemrut, Meke krater.
15. **Barajlar:** Atatürk en büyük · Yusufeli gövdesi en yüksek · Keban, Karakaya, Ilısu, Hirfanlı, Sarıyar.
16. **Kaynaklar:** fay = sıcak, Ege (jeotermal) · karstik = Akdeniz · artezyen = İç Anadolu-Trakya.
17. **Nüfus:** ilk sayım 1927 · ADNKS 2007'den beri her yıl · 2025: 86.092.168, artış binde 5, ortanca yaş 34,9 · aritmetik yoğunluk en yüksek İstanbul, en düşük Tunceli.
18. **Yoğunluk:** tarımsal = tarımla geçinen ÷ tarım alanı · fizyolojik = toplam nüfus ÷ tarım alanı · aritmetik = nüfus ÷ yüzölçümü.
19. **Göç:** makineleşme ve miras bölünmesi iç göçü artırır · 1961 Almanya işgücü anlaşması · mevsimlik göç: pamuk, fındık, turizm.
20. **Yerleşme:** dağınık Karadeniz, toplu İç Anadolu · mezra Doğu-GD · kom Doğu · dam İç Anadolu · ahşap Karadeniz, kerpiç İç-Doğu-GD.
21. **Tarım:** çay Rize · fındık Ordu-Giresun · pamuk Şanlıurfa · ayçiçeği Trakya · incir Aydın · kuru üzüm Manisa · kayısı Malatya · haşhaş Afyon · nadas İç Anadolu.
22. **Hayvancılık:** mera Doğu Anadolu · tiftik keçisi İç Anadolu · ipek böceği Bursa · deniz balıkçılığı Karadeniz (hamsi).
23. **Madenler:** demir Divriği · bakır Murgul, Küre · krom Guleman · bor Kırka, Bigadiç, Emet · boksit Seydişehir · lületaşı Eskişehir · oltutaşı Oltu · kükürt Keçiborlu.
24. **Enerji:** taşkömürü Zonguldak · linyit Afşin-Elbistan · petrol Batman (Raman), Gabar · doğal gaz Sakarya Sahası (2023, Filyos) · jeotermal Kızıldere · nükleer Akkuyu · güneş Karapınar.
25. **Sanayi:** ilk demir-çelik Karabük 1939 · şeker 1926 Alpullu-Uşak · alüminyum Seydişehir · otomotiv Bursa-Kocaeli.
26. **Ulaşım-ticaret:** en çok karayolu · ilk demiryolu İzmir-Aydın · 1915 Çanakkale Köprüsü · ithalatın başı enerji · Almanya başlıca ortak.

evrakburada.com